

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

Složení skupiny (v závorce UČO):

Martina Babinčáková (463716)

Marek Bartošík (452487)

Tatiana Peřková (472402)

Marek Přívratký (475131)

Úvod (Introduction)

Autorka kapitoly Petra Goedde¹ nás provází hlavními kulturními změnami, které ve světě nastaly od konce druhé světové války do začátku nového tisíciletí. Svoji práci zahájuje zmínkou o výsledku globalizačních trendů, tedy že se nyní světové metropole jedna druhé podobají. Prakticky ve všech totiž nalezneme stejné řetězce restaurací nebo obchodů s oblečením. Skeptici proto varují před ztrátou lokální kulturní identity a podle známého řetězce fast foodů označují tento jev slovem „Mcdonaldizace“. V novém uspořádání světa se prosadila také multietnicita a multikulturalita. Debatuje se o kulturní globalizaci, která je důsledkem ekonomické globalizace. Důležitou roli přitom hrají nové technologie, především internet. Vedou se diskuse, nakolik jsou technologie prospěšné a nakolik naopak přispívají k úpadku demokracie.

Goeddepracuje se třemi fázemi kulturní globalizace po roce 1945. Ta první trvala do počátku 60. let, přičemž klíčové v ní bylo soupeření Spojených států a Sovětského svazu o vliv v dalších zemích. Od 60. let do roku 1991 následuje druhá fáze, během níž narůstá kulturní diverzifikace a z původních kolonií vznikají nové státy. Po roce 1991, tedy rozpadu Sovětského svazu a vůbec kolapsu komunismu ve „východní“ Evropě, dochází k bleskovému nárůstu pohybu lidí, zboží a informací, roste také globální migrace a cestování, vznikají hybridní kultury.

Podkapitola 1 – Cold War Cultures

Západ i Východ po druhé světové válce investovaly do kulturní diplomacie, na svou stranu chtěly získat nezávislé státy (jen za čtvrtstoletí po válce vzniklo 64 států). Strategie Spojených států, tedy vůdčí západní velmoci, se opírala o export tzv. „amerického snu“ a amerických produktů (jazz, Coca Cola a další). Spojené státy také provozovaly mimo jiné rádiové vysílání Hlas Ameriky. Také Sovětský svaz využíval média pro vlastní propagaci, dále

---

¹ Petra Goedde je docentkou historie na Temple University (státní veřejná univerzita ve Filadelfii v Pensylvánii). Zaměřuje se na Gender, Sexuality & Women's Studies a také na Global Studies.

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

překládal ideologicky správnou literaturu. Autorka hodnotí sovětskou propagandu jako agresivnější. Sověti byli zároveň méně úspěšní v produkci zboží a nabízení ho světovému trhu. Obě strany při své snaze o kulturní expanzi narážely na limity způsobené vlastními nedostatky. Sověti především odmítali kulturní a politickou diverzifikaci (viz Maďarsko 1956 či Československo 1968). Vládnoucí strana omezovala svobodu slova a tisku, pronásledovala disidenty a kontrolovala instituce. V takové situaci působilo poněkud nerealisticky tvrzení Sovětů, že jsou ochránci chudých lidí a světového míru a že jdou proti kolonialismu a imperialismu. Právě s vazbami na kolonialismus a imperialismus se musely vyrovnávat Spojené státy a další západní země. Američané sice zdůrazňovali svou roli ochránce svobody a spravedlnosti, zároveň ale podporovali autoritářské režimy a někdy také pomáhali svrhnout demokraticky zvolené lídry. Ve Spojených státech byli rovněž utlačováni Afroameričané.

Poměrně jasnou bipolaritu mezi Západem a Východem narušila především od 60. let dekolonizace. V nových státech Asie a Afriky vznikaly nové postkoloniální kulturní identity. Vlády se ujaly tamní intelektuální elity, které většinou studovaly na Západě. Svými zkušenostmi byly poznamenány, původní kmenová kultura tak byla pryč. Situaci navíc značně zkomplikoval fakt, že hranice nových států zpravidla vycházely z původních hranic kolonií, jež nerespektovaly kulturní, kmenové a etnické hranice. Pro domácí inteligenci tak bylo složité vytvořit nezávislou národní identitu. Samotné obnovení kmenové kultury sice bylo velkým příslibem, zároveň ale hrozily konflikty, což se potvrdilo například ve Rwandě (1994). Redefinicí africké kulturní identity se zabývalo názorově nejednotné hnutí *négritude*, kam patřil mimo jiné básník Léopold Sédar Senghor, pozdější první prezident Senegalu.

Podkapitola 2 – People and Goods on the Move

Migrace se po druhé světové válce stala častější a více diverzifikovanou. Autorka přesně uvádí, kdo a kdy migroval do kterých oblastí – například Židé se nejvíce přesouvali do Spojených států a Palestiny. Velmi specifickým příkladem jsou Spojené arabské emiráty, kde v 90. letech cizinci převyšovali původní obyvatele v poměru devět ku jedné. Původní obyvatelé se proto strachovali o zachování beduínského kulturního odkazu. Migranti totiž hráli klíčovou roli v procesu kulturní heterogenizace, když v nových domovech zakládali vlastní školy či náboženské stánky². Kromě větší míry kulturní tolerance a kulturní hybridizace tak migrace přinesla i kulturní konflikty. Migrace samozřejmě nebyla jen vnější, ale i vnitřní.

---

²Většina emigrantů se snažila najít rovnováhu mezi udržením vlastního kulturního odkazu a přizpůsobením se místním zvykům v novém domově.

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

Obyvatelstvo se ve druhé polovině 20. století přesouvalo především z venkova do urbánních oblastí.

Specifickou migrací je její dočasná varianta, pro kterou autorka používá pojem *sojourners*. Do této kategorie patří hlavně turisté, obchodníci a studenti. Významný nárůst dočasné migrace nastal po druhé světové válce, kdy se cestování stalo dostupnějším³. Masový turismus se stal součástí poválečné hospodářské obnovy, přičemž na jeho rozvoji se podílela také OSN. Do dočasné migrace se zapojilo více lidí, kteří zároveň cestovali do více destinací. Kladným přínosem *sojourners* je bezesporu kulturní výměna, naopak záporně narušování přirozeného řádu lokální kultury (symbolem onoho narušení je koncept *Ugly American*). S rozvojem cestování se pojí také vznik *non-places*, příkladem můžou být letištní terminály.

Global consumption (Globální spotřeba)

Po roce 1945 se začala projevovat etnická rozmanitost zrychleným pohybem zboží přes národní hranice. Dá se říct, že vznik mezinárodního trhu spotřebního zboží byl nejviditelnějším rysem globalizace. Kritikové asociují vzestup globální spotřebitelské kultury se vzestupem USA a momentem, kdy se USA staly světovým hegemonem a kdy začaly své spotřební zboží šířit do celého světa. Nicméně historička Kristin Hoganson poukázala na skutečnost, že proces globální spotřeby započal ještě před vzestupem USA, a sice v dobách, kdy USA spotřebovaly více zahraničních produktů, než samy vyrobily pro zahraniční trhy. Import zahraničního zboží byl často zastíňován více dramatickým exportem amerického spotřebního zboží do světa. Tzv. „prodávání se“ USA světu se stalo pilířem zahraniční politiky USA ještě do konce WWII.

Sociolog Douglas Goodman naznačil, že USA vytvořily jakousi šablonu pro globální kulturu. Příklad za všechny je podnik McDonald's. Tento podnik byl založen roku 1937 v předměstí Los Angeles dvěma bratry. Během 50. let se řetězec rozmohl po celých Spojených státech. Produkty McDonald's byly poměrně levné, dostupné zákazníkům s limitovanými prostředky. V 60. letech se značka šířila do dalších států a do konce století byly restaurace již ve 120 zemích světa. Za tu dobu se McDonald's stal více než jiné americké značky symbolem globalizace americké kultury. Kromě jídla značka prodávala americký „way of life“. V každé zemi se restaurace přizpůsobovaly místním požadavkům zákazníků a k tomu si udržovaly

---

³ Autorka však zároveň připomíná, že do mezinárodního cestování zasahovala politika. Cesty mezi Západem a Východem byly pečlivě kontrolovány, ve složité situaci byli především Východoevropané.

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

původní základy. Postupně se podobně začaly prosazovat další americké značky. Sociolog George Ritzer tento postup posléze pojmenoval jako tzv. „Mcdonaldizaci“. Součástí postupu byla efektivita, vypočitatelnost, předvídatelnost a zavádění nových technologií. Spojení těchto věcí bylo klíčem, jak katapultovat lokální podniky do mezinárodního měřítka.

Politics of Consumption (Spotřební politika)

Proč se spotřeba stala hlavním zájmem historiografie globalizace až ve druhé polovině 20. století? Za prvé z důvodu politizace spotřeby v prvních fázích studené války, když USA vytvořily pilíř ideologické války se SSSR, hlásaly svobodu spotřeby a rády porovnávaly jejich plné regály s prázdnými regály obchodů v SSSR. Svoboda nakupovat byla tehdy pro Američany na stejné úrovni jako svoboda volit. Po válce se Německo a Japonsko staly laboratořemi USA pro tzv. „spotřebitelskou demokracii“. Jedním z výsledků byla první Berlínská krize, kde byl mimo jiné problémem kontrast mezi dostupným zbožím na Západě a na Východě. V roce 1949 se stala svoboda nakupování a spotřeby doslova volebním sloganem CDU, konzervativní strany Západního Německa. V Japonsku byla situace podobná, jen s lehkým zpožděním v řádu několika let.

Jak se stupňovala studená válka, USA více používaly své značky pro politické účely a financovaly je. Coca Cola například spustila mezinárodní reklamní kampaň, že pití Coly je něco jako užívání si svobody a demokracie. Spotřebitelská politika USA se naplno ukázala při výstavách, které pořádaly SSSR a USA na půdě toho druhého. SSSR na své přehlídce v New Yorku v roce 1959 vystavil těžké stroje a vesmírné vynálezy, oproti tomu USA v Moskvě obyčejné spotřební zboží, což byl obří úspěch USA, který způsobil částečnou politickou destabilizaci SSSR. Sovětský svaz se po této zkušenosti také pokusil nastartovat tzv. „spotřební socialismus“, jenže bez potřebných reforem tento pokus nevyšel a sovětská propaganda byla stále jiná než realita. Přestože železná opona byla také bariérou pro šíření západního spotřebního zboží, po zbytku světa se zboží šířilo velmi rychle. Výjimkami byly chudší části světa, kam se zboží šířilo pomaleji, nicméně spotřební kultura tam byla rozšířená taky, a to v rámci reklamních billboardů nebo televizních obrazovek.

Podkapitola 3 – Challenging Cultural Norms (Nový pohled na kulturní normy)

Jak se zvyšovalo tempo mezinárodní výměny zboží a lidí, výzvy pro lokální kulturní normy se násobily. V první řadě se zastánci občanských práv v USA dožadovali rasové rovnosti před zákonem. Také mladí lidé měli své nároky a dožadovali se větších kulturních a politických

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

svobod. Ženy se dožadovaly norem genderových a rovných práv v rámci pohlaví. Náboženské skupiny se pak dožadovaly větší náboženské tolerance.

Transnational Youth Cultures (Nadnárodní kultury mládeže)

Výroba spotřebního zboží doplňovaná tzv. „baby boomem“ poháněla americkou poválečnou ekonomickou prosperitu a během 60. let se americké produkty staly číslem jedna na mezinárodním trhu. Mladí lidé více než jakákoliv jiná skupina poháněli poválečnou dobu ke kulturní globalizaci. Počínaje na Západě se postupně mladí lidé začali vyčleňovat a vykazovat společné rysy, hudbu, módu, jazyk a chování. Koncept oddělené kultury mladých lidí se začal objevovat v prvních poválečných letech v americké populární kultuře. Důvodem byla vůdčí role USA v produkci masové zábavy. Podobný vývoj probíhal i v Evropě nebo v Japonsku, symboly rebelie mladistvých byly jazz, rock, džíny, cigarety a žvýkačky. Opět zde byl značný vliv kultury USA na zbytek světa, a dokonce i na východní Evropu a částečně také na SSSR.

Political rebellion (Politická odboj)

V souvislosti s kulturou mládeže přišla i politizace těchto témat. V USA probíhaly boje za občanská práva. Různé kampaně za občanská práva si vydobily pozornost vlády a ta se začala postupně aktivně zabývat problémy (například rasové diskriminace). V 60. letech se situace více zamotala v souvislosti s tématy dekolonizace a válkou ve Vietnamu. Mladí aktivisté hráli také hlavní roli v bojích za rasovou rovnost. Dalším velkým tématem bylo například jaderné odzbrojování. I v západní Evropě vznikaly různé protesty – např. protesty v Berlíně v roce 1967 a v Paříži v květnu 1968. Státní autority na druhé straně železné opony západní protesty bedlivě sledovaly. Byly zde obavy, že by se mohly myšlenky protestujících přenést ze Západu i sem, což se nakonec stalo. Avšak například v Československu protesty nezačaly u studentů, ale u vzdělaných elit. Reformní nápady postupně přerostly v otevřenou kritiku vlády. Nicméně tyto pokusy o reformy neměly dlouhého trvání a byly ukončeny intervencí.

Cultural Fragmentation (Kulturní roztržštěnost)

Přestože pražské jaro selhalo, zůstaly v československé společnosti prvky, které postupně vedly k erozi režimu. Americké skupiny a hudebníci, například Velvet Underground a Frank Zappa, byli pro československou mládež velkou inspirací. Brzo proto vznikly inspirované projekty, např. kapela Plastic People of the Universe, která byla postupně nucena hrát v undergroundu.

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

Václav Havel mimo jiné zdůrazňoval obří vliv západní hudby a kultury na svůj vlastní politický a kulturní růst. Přestože nebyla obliba západní hudby u mladých politickou formou protestu, režim to tak bral. To vyústilo v několik potyček mezi mladými lidmi a bezpečnostními složkami během tajných koncertů.

Během 60. let mělo dílčí vliv na kulturu a společnost na Západě také hnutí týkající se životního prostředí. Čistý vzduch, čistá voda a neznečištěné parky byly samozřejmostí pro předměstí, kde bydlela hlavně střední třída. Toto hnutí také sdílelo myšlenky antimaterialistické filozofie levice a požadavky mírových aktivistů zaměřené na jaderné odzbrojování. Strach z jaderného, chemického a průmyslového znečištění vedl k tomu, že se hnutí za životní prostředí vyšvihlo na globální scénu. Vznikaly např. Dny Země, přičemž aktivistům se podařilo prosadit mnoho nápadů v souvislosti s ochranou životního prostředí.

Nový pohľad na genderové normy

Po druhej svetovej vojne bolo spoločensky, politicky i pracovne aktívnych viac žien, než kedykoľvek predtým. Postavenie ženy v spoločnosti sa síce zmenilo globálne, no jej miesto v nej zároveň kultúrne i ekonomicky záviselo od toho, v ktorej časti sveta sa nachádzala. Nedá sa teda hovoriť o nejakom univerzálnom ženskom postavení. Rod (resp. gender) predstavoval totiž len jeden faktor, po boku etnicity či ekonomického postavenia, ktorý bolo nutné vziať do úvahy pri pohľade na miesto jedinca v spoločnosti.

Kapitola rozoberá rozdielne pohľady na ženský status v spoločnosti medzi USA a ZSSR počas studenej vojny, respektíve medzi východným a západným blokom. Kým žena v americkej spoločnosti mala konzumovať, tá sovietska mala produkovať. Teda kým na západe bol ako akt patriotizmu zo strany žien braný konzum, vo východnom bloku to bola produkcia. Autorka tiež rozoberá let prvej ženy do vesmíru, Valentiny Tereshkovej, a spôsob, akým ho poňali propagandy oboch blokov.

Následná podkapitola rozoberá nástup druhej vlny feminizmu v 60tych rokoch, prelomovú publikáciu *The Second Sex* od francúzskej existencialistky Simone de Beauvoir či *Feminine Mystique* od americkej novinárky a spisovateľky Betty Friedan. Tieto knihy výrazne pohlí feministickým hnutím na západe. Beauvoir vo svojej knihe tvrdí, že ženou sa nerodí ale stane a to postupným spoločenským procesom. Oddeľujúc rod od pohlavia, predstavila rod, teda gender, ako sociálny konštrukt. V tom čase bolo na amerických univerzitách viac žien ako kedykoľvek predtým. Mnohé z nich participovali v hnutiach za práva žien a bojovali za rovnosť. Afroameričanky zdieľali z hnutím mnoho myšlienok, no ich skúsenosť s nerovnosťou

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

nebolo možné oddeliť od nerovnosti ktorej čelili z rasového hľadiska. Táto podobnosť no zároveň obrovská rozdielnosť v ženskej skúsenosti rozdielnych etníc, rás, orientácií, spoločenských a ekonomických tried neskôr hnutie rozdelilo, no zároveň aj poučilo.

Dôležitým momentom pre feministické hnutie na západe bolo zavedenie antikoncepcnej tabletky ktorá predstavovala revolúciu v sexuálnom živote žien a dávala im väčšiu moc nad kontrolou počatia, hoci aj medzi feministkami sa našli jej odporkyne. Veľký dôraz hnutia naprieč celým západným svetom kládli na reprodukčné práva a zmenu legislatív ohľadom potratov. Hnutie za práva žien v krajinách tzv. globálneho juhu riešilo však celkom rozdielne veci. Skrátka ženy z Afriky, Latinskej Ameriky, Indie či iných častí Ázie mali špecifické skúsenosti v ktorých nehral primárnu rolu len rod, ale i rasa a ekonomické postavenie, čo ich boj za práva žien odlišovalo od toho euro-amerického.

Tieto rozdiely boli veľmi badateľné na medzinárodnej konferencii žien, ktorá sa konala v roku 1975 v Mexico city pod záštitou OSN. Delegátky a delegáti z celého sveta mali diskutovať o možnostiach zlepšenia ženského postavenia, no rýchlo zistili, že rozdielne podmienky v rozdielnych krajinách tvoria priepastné rozdiely medzi samotnými delegátkami, ktoré sa mali zhodnúť na akosi spoločnom postupe. Industrializovaný svet preferoval reprodukčné práva a práva sexuálnych menšín či zlepšenie spoločenského postavenia, zatiaľ čo tzv. globálny juh riešil najmä otázku ekonomického rozvoja.

Celkovo bol výstup celej konferencie sklamaním. Ukázalo sa, že zjednotiť boj za postavenie žien naprieč ekonomickým aj politickým spektrom jedným programom je nereálne. Avšak konferencia v Mexiku začala celosvetový dialóg o tom, čo ženy v jednotlivých častiach sveta potrebujú najviac, čo bolo prínosné pre každú nadchádzajúcu konferenciu, kde sa rozoberalo postavenie žien.

Rozdiely medzi „západnými“ feministkami a feministkami krajín tretieho sveta však naďalej pretrvávali. Heterogenitu vo feministických kruhoch vyzdvihla aj debata na tému praktík na blízkom východe a v Afrike. Keď sa v na začiatku 80-tych rokov riešilo praktizovanie ženskej obriezky, niektoré moslimské ženy na konferencii v Kodani, hoci odsudzujúc danú praktiku, mali problém s rétorikou, akou bol daný problém prezentovaný. Podobný problém nastal pri debate o zahaľovaní moslimských žien. Mali pocit, že západný svet ich berie ako ženy z barbarických kultúr ktoré sú utlačovanou masou bez hlasu, ktorú oni musia oslobodiť, pričom prehliadali problémy žien v daných krajinách ktoré boli prehlbené imperializmom a ekonomickým vykorisťovaním. Pre niektoré ženy zahaľovanie znamenalo utlačanie, pre iné

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

však ich slobodnú voľbu ktorou sa rozhodli ponechať si kus svojej kultúry v prípade, že emigrovali do západného sveta.

Skrátka nie je možné vytvoriť univerzálny štandard, podľa ktorého možno merať rodovú rovnosť a neexistuje jednotná ženská skúsenosť, ktorá by ponúkala jednotné riešenie na jednotný ženský problém vo svete. Sú to práve rozdiely, či už etnické, ekonomické či kultúrne, ktoré popri otázke genderu formujú skúsenosti jednotlivých žien na svete a ktoré musíme všetci brať do úvahy pri debate o rodovej rovnosti.

Kontinuita a výzva v náboženských kultúrach

Nasledujúca podkapitola plynule nadväzuje na rolu náboženstva v spoločnosti prostredníctvom rozvedenia francúzskej kontroverzie ohľadom zahaľovania moslimiek. V post vojnovnej Európe a Severnej Amerike sa koexistencia rôznych náboženstiev na jednom mieste stala vďaka migrácii novým fenoménom. Hoci slobodu mnohým náboženstvám všetky moderné demokratické štáty umožňovali, vo väčšine z nich v Európe a Severnej Amerike prevažovala—autorka používa výraz judeo-kresťanská—tradícia a rétorika. I keď sekularizácia vo verejnom priestore viac-menej nastala, nebolo možné povedať, že by „náboženské hodnoty“ neovplyvňovali politiku či medzinárodné vzťahy.

Počas studenej vojny sa USA vymedzila voči ateistickému komunizmu prízvukovaním „judeo-kresťanských hodnôt“, na ktorých krajina stojí. Sovietsky zväz a iné komunistické krajiny boli brané nie len ako ateistické, ale i doslova nepriateľské voči viere, čo bol ale príliš zjednodušený a nie vždy úplne pravdivý pohľad. Hoci komunistická ideológia náboženstvo odmietala, pri niektorých príležitostiach (napríklad počas 2. svetovej vojny) aj SSSR cirkev toleroval za účelom duchovného zjednotenia národa. Tá však neušla mnohým perzekúciám, ako v sovietskom zväze tak aj v iných komunistických krajinách. Sami vieme, že v Československu komunistická moc proti cirkvi hojne brojila, zároveň však ústava oficiálne slobodu viery zaručovala a kostoly de facto nezakázala.

Tak ako mohlo náboženstvo podporovať kultúrnu konformitu, tak mohli jeho prejavy znamenať rebéliu voči autoritám. Najmä v komunistických krajinách tvorila cirkev veľkú časť disentu. Ako príklad uvádza autorka Poľsko a voľbu Karola Wojtylu na kreslo pápeža, neskôr spojeného s rastom hnutia Solidarnosc, či Východné Nemecko. Inak tomu nebolo ani u nás. Náboženstvo tiež hralo veľkú rolu pri bojoch za ľudské práva, či už v Indii v podobe Ghándiho, alebo v USA v podobe Martina Luthera Kinga či Malcolma X. V Latinskej Amerike sa osobnosti ako

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

Oscar Romero, Gustavo Gutierrez či Leonardo a Clodovis Boff snažili o spojenie vyznávania kresťanstva s povinnosťou pomáhania chudobným a trpiacim.

Autorka sa ďalej venuje protestantským misiám do rôznych kútov sveta, ktoré od 50-tych rokov zaznamenali obrovský úspech. Zmieňuje, že prudký vzostup protestantskej viery v krajinách Latinskej Ameriky, Ázie či Afriky mohol byť braný ako aj rebélia proti miestnemu politickému zriadeniu, tak aj taktika bohatších a vplyvných krajín si týmto spôsobom sledovať vlastné politické ciele.

Fundamentalizmus a pluralizmus

Táto časť podkapitoly sa prirodzene venuje najmä náboženským hnutiam; popisuje rozvoj protestantského evanjelizmu v 20. rokoch 20. storočia, ktoré sa šírilo najmä vďaka novým komunikačným prostriedkom. Vodcovia týchto cirkví si okolo seba vytvorili sieť veriacich, ktorá ovplyvňovala nielen život v cirkvi, ale aj život mimo nej (napr. politické kampane – Reaganova kampaň, sociálne otázky v štátoch – umelé potraty, homosexualita,...).

Na popularite naberajú aj „nové náboženské hnutia“ – vlna záujmu o budhizmus, meditáciu či hinduizmus v 70. a 80. rokoch, ktorá plynulo vyústila do hnutia New Age. Čoskoro sa ale objavila kritika tohto hnutia napr. záujem o okultizmus, výklad tarotových kariet a komunikácie s duchmi. Popularitu si ale získali praktiky spájajúce telo s duchovnom: homeopatia, joga, holistická medicína, aromaterapia, akupunktúra,.. stále sa zdôrazňovalo prepojenie medzi duchovným a fyzickým zdravím. Ďalšou novinkou bolo upevnenie myšlienky náboženského pluralizmu – od roku 1945 sa náboženské hranice menili, násobili posúvali,... proces vytvárania nábož. enkláv sa odohrával predovšetkým vo fundamentalistických a konzervatívnych podskupinách. Náboženský pluralizmus je však náročné dostať do praxe – aj v USA (s veľkou mierou nábož. tolerancie) sa vyskytuje napätie medzi náboženskými skupinami – napríklad v otázkach verejného praktikovania náboženstva, potratových práv, homosexuality a manželstvách rovnakého pohlavia. V Európe sa tento problém posunul aj do kultúrnej roviny, ktorá je spojená s vierovyznaním – zaobchádzanie so ženami v moslimskom svete, praktikovanie Sharie, atď.

Ľudské práva a globalizácia

Po vojne nastal prudký nárast záujmu o ľudské práva a nový svetový poriadok, v ktorom sú práva jednotlivcov a štátov zaručené spoločným súborom zákonov. Debaty o právach boli súčasťou formovania štátov už dlho, ale pod traumou z 2 svetových vojen sa začalo rokovieť

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

na medzinárodnej rovine. Tu vyvstala otázka, či je možné dohodnúť sa na medzinárodnom kódexe aj napriek kultúrnym a politickým rozdielom.

OSN pôvodne nedefinovala ľudské práva jasne, neskôr ale zriadila komisiu pre ľudské práva pod vedením Eleanor Rooseveltovej. Konečným produktom bola Všeobecná deklarácia ľudských práv – tá ich už definovala dosť konkrétne, avšak dokument odrážal skôr idealistické aspirácie, než praktické politické uplatnenie. 10. 12. 1948 bola deklarácia schválená 48 hlasmi (8 sa zdržalo – ZSSR, Bielorusko, Poľsko, Československo, Ukrajina, Juhoška, Saudská Arábia, Južná Afrika).

Počas celej studenej vojny si USA a ZSSR navzájom predhadzovali porušovanie ľudských práv (Berlínska kríza, represívna éra mccaarthismu). Na zasadnutí subkomisie OSN pre práva menšín v Ženeve (1947) sovietsky delegát pripomenul, že USA porušuje ľudské práva v prípade vlastných národnostných menšín - W.E.B. DuBois v tej dobe loboal za rovnosť Afroameričanov. Stretol sa však s nesúhlasom stúpcov bielych liberálnych občianskych práv, vrátane Eleanor Roosveltovej. Američania sa snažili túto kritiku zmiest' zo stola poukazovaním na pokrok v USA po druhej svetovej vojne.

Rozpory týkajúce sa ľudských práv boli stredobodom aj boja za dekolonizáciu v 50. a 60. rokoch. Koloniálne mocnosti sa snažili vylúčiť obyvateľstvo svojich kolónií z dosahu ľudských práv, presadzovali doložku o výnimke koloniálnych teritórií (odôvodňovali ju kultúrnymi rozdielmi, v skutočnosti to však bola len rasová diskriminácia). Naopak protikoloniálni aktivisti videli v ľudských právach riešenie ich boja za nezávislosť.

Po rozpade Sovietskeho zväzu sa všetci nádejali, že OSN preberie dohľad nad udržovaním mieru. Čoskoro sa však optimizmus rozplynul – odhalili sa kult., polit., etnické, atď. rozdiely (napr. Juhoslávia v 90. rokoch) utečenectvo rozpútalo nárast domácich nacionalistických a protiimigrantských strán, navyše sa sprísnilo imigračné pravidlá v mnohých štátoch. Napr. vo Francúzsku existuje silné hnutie za asimiláciu prisťahovalcov aj v kultúrnej sfére (napr. nosenie závoja). Výsledkom problémov bolo zavedenie zákona zakazujúceho nosenie znakov náboženskej príslušnosti na štátnych školách a následne zákona zakazujúceho nosiť závoj zakrývajúci tvár. Podobný zákaz zaviedlo aj Belgicko.

Po studenej vojne prebiehali aj diskusie o dôsledkoch kultúrnej globalizácie, tá sa dotkla všetkých ľudí na zemi. Názory ľudí na tento fenomén sa však rôznili a neraz dochádzalo k názorovým stretom. Názorové línie však neboli nakreslené pozdĺž geografických, triednych

Kapitola Global Cultures (autorka Petra Goedde)

alebo generačných línií. Rovnakí ľudia mohli prijať kultúrnu globalizáciu v jednom kontexte a odmietajú ju v inom.

Dohody o voľnom obchode skutočne priniesli nerovnomerné výsledky pre národné hospodárstva. V poslednom desaťročí dvadsiateho storočia pomohli zlacniť, zjednodušiť a urýchliť medzinárodnú výmenu tovaru. Spolu s technologickým pokrokom v medzinárodnej lodnej doprave sa tempo obchodu zrýchlilo a náklady na presun tovaru z miesta jeho výroby do miesta spotreby klesli, čo umožnilo komunistickej Číne stať sa popredným výrobcom spotrebného tovaru pre americký trh.

Jedným z indikátorov kultúrneho posunu smerom k väčšiemu začleneniu nezápadných hlasov do produkcie globálnych kultúr je prieskum laureátov Nobelovej ceny za literatúru v posledných desaťročiach. V rokoch 1980 až 2012 udelil Nobelov inštitút Nobelovu cenu za literatúru pre spisovateľov z Ázie, Afriky a Južnej Ameriky dvanásťkrát. Za prvých osemdesiat rokov svojej existencie tak urobila iba päťkrát. Navyše v posledných rokoch si výbor skôr vyberal autorov, ktorí písali o interkultúrnych a interracialistických témach. Patrili k nim apartheid v Južnej Afrike (Nadine Gordimer, 1991), rasové vzťahy v USA (Toni Morrison, 1993) a kolonializmus a postkolonializmus (Derek Walcott, 1992; V. S. Naipaul, 2001). Títo autori odrážajú širšiu transformáciu v medzinárodnom literárnom prostredí, ktorá zahŕňala najpredávanejších autorov ako Salman Rushdie, Anita Desai a Jhumpa Lahiri. Zvyšujúca sa prítomnosť na interne - medzinárodnej literárnej scéne autorov s nezápadnými alebo nadnárodnými osobnými dejinami, ako aj diela zaoberajúce sa multikultúrnymi témami, je barometrom rastúcich medzikultúrnych sietí. Stali sa súčasťou kozmopolitnej skupiny komunikujúcej v spoločnom globálnom prostredí.

Vznik a vývoj globálnych kultúr od roku 1945 teda nasledoval dostredivé aj odstredivé trajektórie. Globálne kultúry boli poznačené homogenizáciou, ako aj heterogenizáciou vo veľkých mestských centrách sveta. Kultúrna interakcia vyprodukovala univerzálne štandardy správania, práva a hodnoty a zároveň odhalila konkrétne miestne interpretácie týchto hodnôt. A nakoniec tí, ktorí sa venujú kultúrnej výmene, vyjednávali a naďalej rokujú medzi požiadavkou na zhodu a túžbou po rozdieli. Zúfajte v stále užšej sieti globálnej výmeny ľudí, tovaru a myšlienok, kultúrna krajina na prelome dvadsiateho prvého storočia môže byť mnohostrannejšia ako kedykoľvek predtým.